

การสรรค์สร้างสภาพแวดล้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแนวใหม่

กรณีศึกษา: โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ จังหวัดสงขลา

ทัชชญา สังขะกุล^{1*} สาทีนี วัฒนกิจ² และ อธิญา รัตนมา³

Built environmental to Increase the potential for new agro tourism the case study of farm Model Royal Project, Songkhla Province

Tachaya Sangkakool^{1*} Satinee Wattanakit² and Atiya Rattana³

¹⁻³คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

¹⁻³Faculty of Architecture Rajamangala University of Technology

*Corresponding author. E-mail address: tachaya.s@rmuts.ac.th, n_satinee@hotmail.com, atiya.r@rmuts.ac.th

received: April 7, 2021

revised: July 10, 2021

accepted: July 21, 2021

บทคัดย่อ

โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ ถือเป็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่ซึ่งส่งเสริมความโดดเด่น เป็นการยกระดับการพัฒนา พื้นฟูเศรษฐกิจในระดับพื้นที่ และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแนวใหม่ วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้เพื่อ ประเมินความพึงพอใจในการใช้งานในด้านต่างๆ ของพื้นที่ฟาร์มตัวอย่าง เพื่อเสนอแนวทางในการออกแบบทางกายภาพของ ฟาร์มตัวอย่าง นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์พื้นที่ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากผลการสำรวจข้อมูลความพึงพอใจสภาพแวดล้อม ที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของฟาร์มตัวอย่าง ในด้านทรัพยากร และจุดเด่น พบว่าความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ของ ฟาร์มตัวอย่างมีค่าความพึงพอใจมากที่สุด คือ 4.49 ± 0.6 ส่วนด้านสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบทางกายภาพพบว่า แหล่ง ที่ตั้ง และตำแหน่งของแหล่งเรียนรู้มีค่าความพึงพอใจมากที่สุด คือ 4.38 ± 0.62 และด้านการบริหารจัดการ พบว่าความปลอดภัย ภายในฟาร์มตัวอย่างมีค่าความพึงพอใจมากที่สุดคือ 4.30 ± 0.68 จากผลการสำรวจความต้องการเพื่อเพิ่มศักยภาพรองรับการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างพบว่า ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวมีความต้องการมากที่สุด คือ 4.31 ± 0.75 และเมื่อได้มีการออกแบบจัดระเบียบสภาพแวดล้อมส่งผลให้มีผู้เข้าชมฟาร์มตัวอย่างมากขึ้น โดยในปี 2561 (ก่อนปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่) มีจำนวนผู้เข้าชมฟาร์มตัวอย่างจำนวน 1,706 คน และในปี 2562 (หลังปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่) พบว่ามีผู้เข้าชมฟาร์มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 39,897 คน และทั้งนี้ยังพบว่าการมีกิจกรรมที่หลากหลายทำให้นักท่องเที่ยวส่วน ใหญ่มีการใช้เวลาอยู่ในโครงการฟาร์มตัวอย่างประมาณ 1-2 ชั่วโมง การออกแบบโดยใช้แนวคิดสรรค์สร้างสภาพแวดล้อมพื้นที่ ฟาร์มตัวอย่างทำให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ เช่น แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร มีการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรที่หลากหลายจาก เกษตรกร ส่งผลให้เกิดพัฒนาอาชีพของคนในชุมชน ยกระดับรายได้ และคุณภาพชีวิต

คำสำคัญ: สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง การท่องเที่ยวเชิงเกษตร โครงการฟาร์มตัวอย่าง การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ABSTRACT

The Royal initiative farm project is an area development guideline that promotes eminence, enhances the development of economic rehabilitation at the local level, and promotes new agricultural tourism. The purpose of this research was to assess the satisfaction of the various areas of farm to design guidelines for the physical model of farms in the Royal invention and create a new identity of agricultural tourism. The research proceeded by studying the theories related to the design guidelines for tourist attractions and building the area's identity. From the results, the following perspectives were identified. The survey results illustrate that the environment's satisfaction is suitable for agro-tourism in terms of resources and strength, and it was found that the fertility of the area had the highest satisfaction value at 4.49 ± 0.6 . As for the environment and physical composition, found that location of the learning center had the highest satisfaction

value at 4.38 ± 0.62 . In terms of management, it was found that the safety within the project had the highest satisfaction value at 4.30 ± 0.68 . Moreover, from the survey results on demand to increase the potential for agricultural tourism within the model farm project, it was found that the capacity to accommodate tourists was the most demanded at 4.31 ± 0.75 . The result showed that the better farm environment lead to the higher number of tourists and visitors. In 2018 (Before improving the landscape), the number of visitors to farms were 1,706 and in 2019 (After improving the landscape) there were 39,897 visitors to farm. Furthermore, the various activities at the model farm can enhance the tourists spend 1-2 hours in the model farm project. Built environment design can develop the farm in various ways, such as learning centers, sales of farming products, which can generate more income and better quality of life for local communities.

Keywords: Built Environment, Agro-Tourism, Model Farm, Sustainable Development

บทนำ

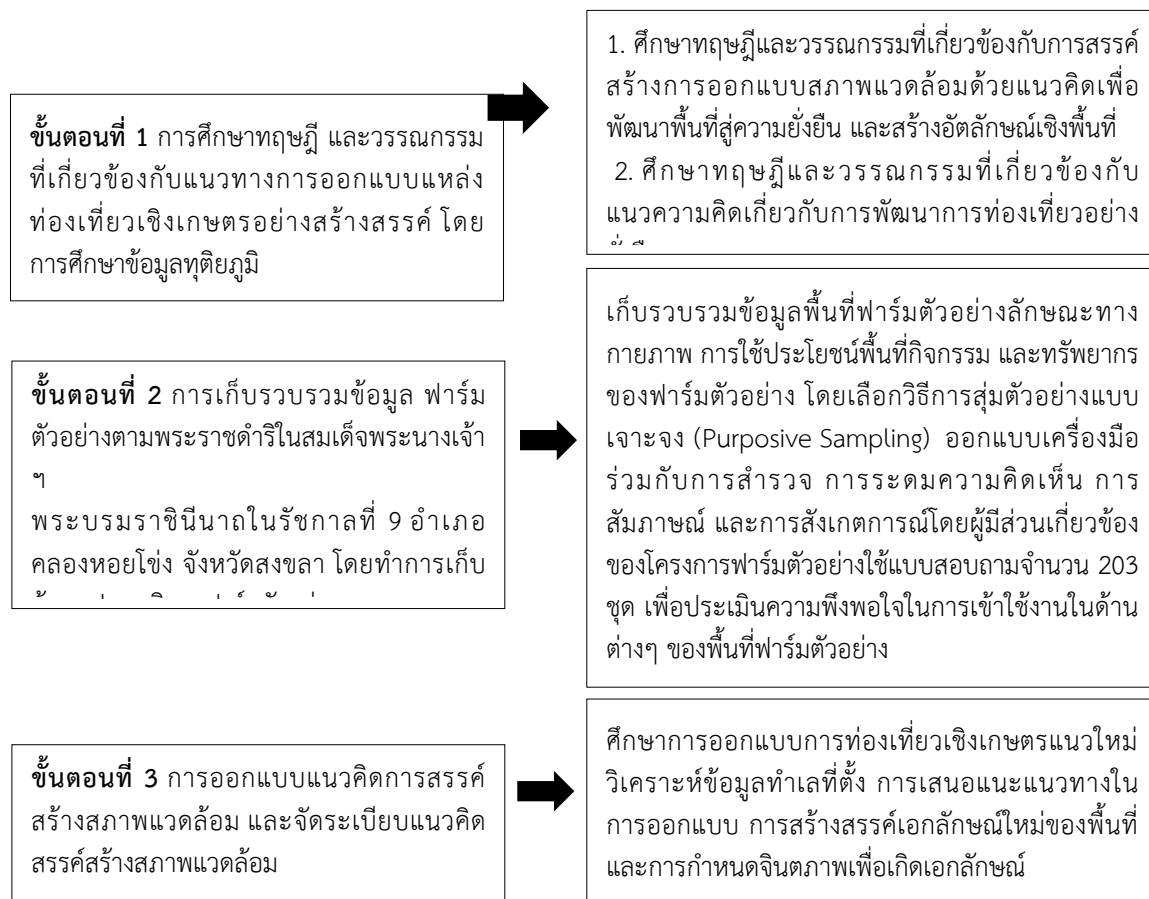
โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำรินในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งอาหาร แหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวด้านการเกษตร ส่งเสริมการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และประชาชนในพื้นที่ โดยกองพลพัฒนาที่ 4 ค่ายรัตนพล เป็นผู้รับผิดชอบดูแลพื้นที่บริเวณโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริฯ และสวนป่า ประกอบด้วยพื้นที่ประมาณ 799 ไร่ ทั้งนี้การพัฒนาฟาร์มตัวอย่างส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทำได้โดยการสรรค์สร้างสภาพแวดล้อมทางสถาปัตยกรรมในการออกแบบอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาเชิงพื้นที่ก่อให้เกิดคุณค่าในทางเศรษฐศาสตร์ สร้างความโดดเด่น และสร้างความเป็นเลิศเฉพาะทางตามอัตลักษณ์ของพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เชิงเกษตรต้นแบบที่ประกอบด้วย สมุนไพร ผลไม้ พืชผัก และประมงสาธิต โดยพื้นที่ดังกล่าวมีทรัพยากรเป็นต้นทุนเดิมอยู่แล้วการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจได้มาสู่ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกร สามารถพัฒนาพื้นที่เกษตรให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ถือเป็นโอกาสที่ดีสำหรับเกษตรกรในการสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่การเกษตร นอกเหนือจากการทำเกษตรเพียงอย่างเดียว และยังสามารเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว (Chandrasekaran 1993; Faisal and Nur Latif, 2010) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นไม่ใช่เรื่องใหม่ เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้รับการยอมรับมานานแล้ว (Davies and Turner, 1993; Faisal and Nur Latif, 2010) แต่ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการสรรค์สร้างสภาพแวดล้อมอันสอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ ซึ่งสามารถสร้างเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการท่องเที่ยว เช่น รูปแบบสวน โดยมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างทรัพยากรทางการเกษตรกับการออกแบบสถาปัตยกรรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ช่วยสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของสถานที่นั้นได้ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้น (Faisal and Nur Latif, 2010) จากงานวิจัยของ Faisal and Nur Latif (2010) พบว่าสถาปัตยกรรมของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่เพียงแต่มีลักษณะที่น่าสนใจเท่านั้น แต่ยังสอดคล้องกับวิถีคิดในปัจจุบัน และการมีจิตวิญญาณของสถานที่ตลอดจนมีความร่วมสมัย นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นกิจกรรมหนึ่งในพื้นที่ทรัพยากรทางการเกษตร ถือเป็นการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม (Hron and Srnc, 2004) และ จากงานวิจัยของ Yang et al (2010) ทำการศึกษาการผสมผสานระหว่างการเกษตรกับการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์อุปสงค์-อุปทาน (demand-supply) ระหว่างพื้นที่ในเมือง และพื้นที่ชนบท จากผลการวิจัยพบว่าต้องมีการปรับปรุงคุณภาพของสินค้าและบริการทางการเกษตร แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่หลากหลายเช่นเดียวกัน เพื่อทำให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคมควบคู่ไปด้วยกัน จากการศึกษาพฤติกรรม และความต้องการของนักท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวจะมีความสนใจในการสัมผัสประสบการณ์การเรียนรู้เชิงธรรมชาติ และสนใจการท่องเที่ยวที่ไร้ความเร่งรีบ (Slow Tourism) มีความใส่ใจด้านสุขภาพ และอาหารปลอดภัยเป็นต้น (คู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, 2560) ดังนั้น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแนวใหม่มีความจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ด้านสถาปัตยกรรมในการพัฒนากายภาพของโครงการฟาร์มตัวอย่างอย่างสร้างสรรค์ (Built Environment) การกำหนดจินตภาพสาธารณะ (Public Image) โดยมีการออกแบบจัดระเบียบสภาพแวดล้อม องค์ประกอบ การกำหนดสัญลักษณ์ และการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ของพื้นที่ รวมถึงองค์ความรู้ด้านการเกษตรเพื่อสร้างความเจริญควบคู่ไปกับการพัฒนาของพื้นที่ การออกแบบปรับปรุงพื้นที่ หรือการออกแบบภูมิทัศน์ (Landscape Design) ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบ วัสดุ และสัดส่วนที่

นำมาออกแบบ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจทั้งด้านกายภาพ และสุนทรียภาพของผู้ใช้งาน การออกแบบภูมิทัศน์ไม่เพียงแต่ให้เกิดความพึงพอใจต่อผู้ใช้งานเท่านั้น แต่การออกแบบภูมิทัศน์ที่ดีต้องคำนึงถึง ความมีเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน ความปลอดภัยต่อผู้ใช้งาน ความสะอาดของสถานที่ มีการจัดการด้านขยะที่ดี การเข้าถึงพื้นที่ได้สะดวก และไม่เกิดความสับสนของพื้นที่ เป็นต้น (Noisangiam and Wattanakij, 2021)

การสร้างสรรคสัญลักษณ์ใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (New Agro Tourism Icon) ถือเป็นการกำหนดจินตภาพของพื้นที่เพื่อเกิดการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ทางกายภาพ ประกอบด้วยการศึกษาเส้นทาง (Paths) เส้นขอบ (Edges) และสัญลักษณ์ (Landmarks) ทั้งนี้มิติการสร้างสรรค์ความยั่งยืนให้กับพื้นที่ถือเป็นมิติที่สำคัญที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยกมิติด้านสังคมอันคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของพื้นที่ และส่งผลให้เกิดการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ เช่น การสร้างสรรค์พื้นที่ลานพักผ่อน พื้นที่แลกเปลี่ยน และถ่ายทอดองค์ความรู้ การจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร และประกอบกิจกรรมต่างๆ ทั้งนี้การออกแบบทางกายภาพมีการกำหนดจุดโครงข่ายเชื่อมโยงพื้นที่ กำหนดกิจกรรม และพื้นที่เรียนรู้ โดยยึดหลักทรัพยากรที่มีในพื้นที่เป็นเกณฑ์ และใช้ประโยชน์ของฟาร์มตัวอย่างให้คุ้มค่าสูงสุด วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้เพื่อประเมินความพึงพอใจในการเข้าใช้งานในด้านต่างๆ ของพื้นที่ฟาร์มตัวอย่าง เพื่อเสนอแนะแนวทางการออกแบบ และแนวทางการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพฟาร์มตัวอย่างในพระราชดำริ โดยการออกแบบจัดระเบียบสภาพแวดล้อม องค์ประกอบ กำหนดสัญลักษณ์ และการเอกลักษณ์ใหม่ของพื้นที่ โดยการส่งเสริมการสร้างสัญลักษณ์ใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้การออกแบบสภาพแวดล้อมจำเป็นต้องพิจารณา ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การสร้างสัญลักษณ์ และการสร้างความยั่งยืนให้กับพื้นที่โดยใช้แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการสร้างสรรค์ตามแนวทางการออกแบบที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้ทำการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ได้จากการสำรวจพื้นที่ และการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) จากการทบทวนเอกสารของพื้นที่ โดยพื้นที่ในการทำวิจัย คือ ฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำรินในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ซึ่งจัดตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ทั้งนี้ขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยในโครงการนี้ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังภาพที่ 1

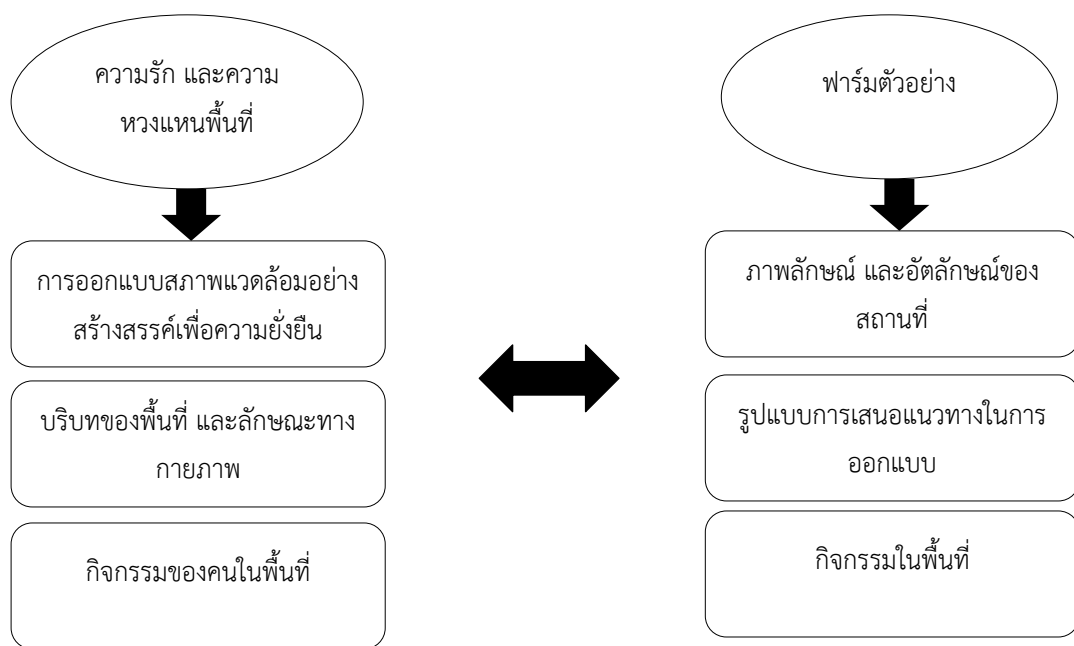
ภาพ 1 กรอบการวิจัย

สำหรับการประเมินความพึงพอใจในการเข้าใช้งานพื้นที่ฟาร์มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามสามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามในภาพรวมด้วยค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจ มีการแบ่งเกณฑ์ระดับความพึงพอใจเป็น 5 ระดับ คือ ระดับความพึงพอใจมากที่สุด = 5 ระดับความพึงพอใจมาก = 4 ระดับความพึงพอใจปานกลาง = 3 ระดับความพึงพอใจน้อย = 2 และ ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด = 1

แนวคิดการออกแบบสร้างสรรค์อัตลักษณ์ของพื้นที่ฟาร์มตัวอย่าง และกระบวนการวิเคราะห์สำหรับการออกแบบ

แนวคิดองค์ประกอบในการสร้างสรรค์อัตลักษณ์ของพื้นที่ฟาร์มตัวอย่าง ที่ทำการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ สิ่งแรกจะคำนึงถึงคือ ความรัก และความห่วงใยพื้นที่ของคนในชุมชน นำไปสู่การหาวิธีการออกแบบสภาพแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อความยั่งยืน โดยก่อนที่จะออกแบบสภาพแวดล้อมต้องมีการศึกษาบริบทของพื้นที่ ลักษณะทางกายภาพของฟาร์มตัวอย่าง และต้องศึกษากิจกรรมของคนในพื้นที่ร่วมด้วย

ส่วนในด้านการคำนึงถึงสถานที่ฟาร์มตัวอย่าง อย่างแรกที่จะพิจารณาในการออกแบบสภาพแวดล้อมคือ ภาพลักษณ์และอัตลักษณ์ของสถานที่ ต้องสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้ฟาร์มตัวอย่าง ทั้งนี้ นำอัตลักษณ์ของสถานที่ไปหารูปแบบการเสนอแนวทางในการออกแบบ ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมของคนในพื้นที่เช่นเดียวกัน แนวคิดองค์ประกอบในการสร้างสรรค์อัตลักษณ์ของพื้นที่ฟาร์มตัวอย่างดังแสดงในภาพที่ 2 และกระบวนการวิเคราะห์ในแบบจำลองแนวคิด แนวทางการออกแบบทางสถาปัตยกรรมของฟาร์มตัวอย่างดังภาพที่ 3

ภาพ 2 แนวคิดองค์ประกอบในการสร้างสรรค์อัตลักษณ์ของพื้นที่ฟาร์มตัวอย่าง

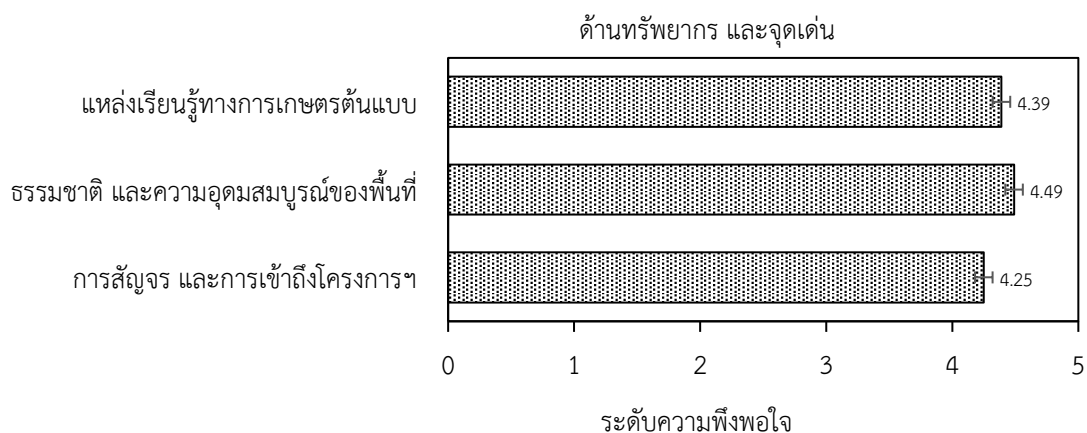
ภาพ 3 กระบวนการวิเคราะห์ในแบบจำลองแนวคิด แนวทางการออกแบบทางสถาปัตยกรรมของฟาร์มตัวอย่าง

(The analytical processes in the conceptual model)

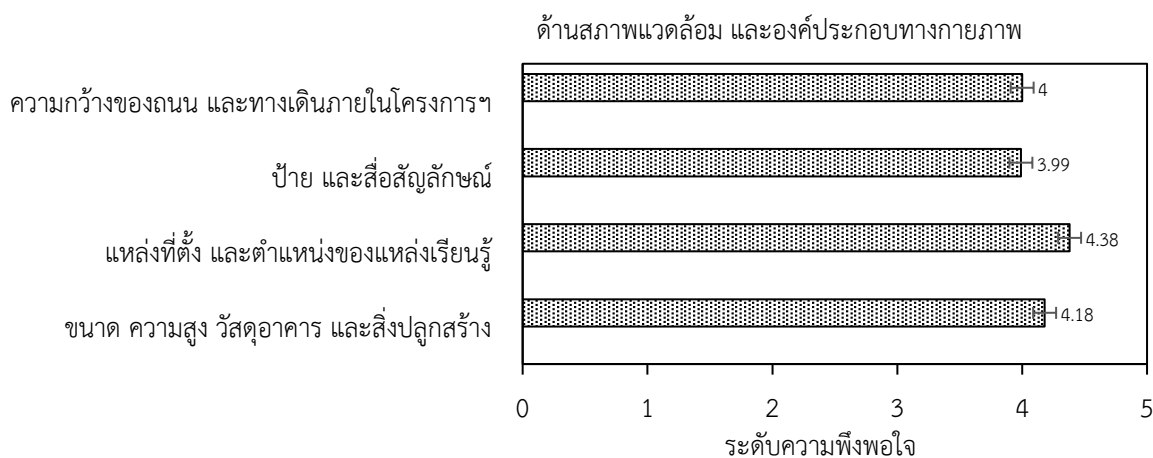
ผลการวิจัย

1. ความพึงพอใจสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของฟาร์มตัวอย่าง

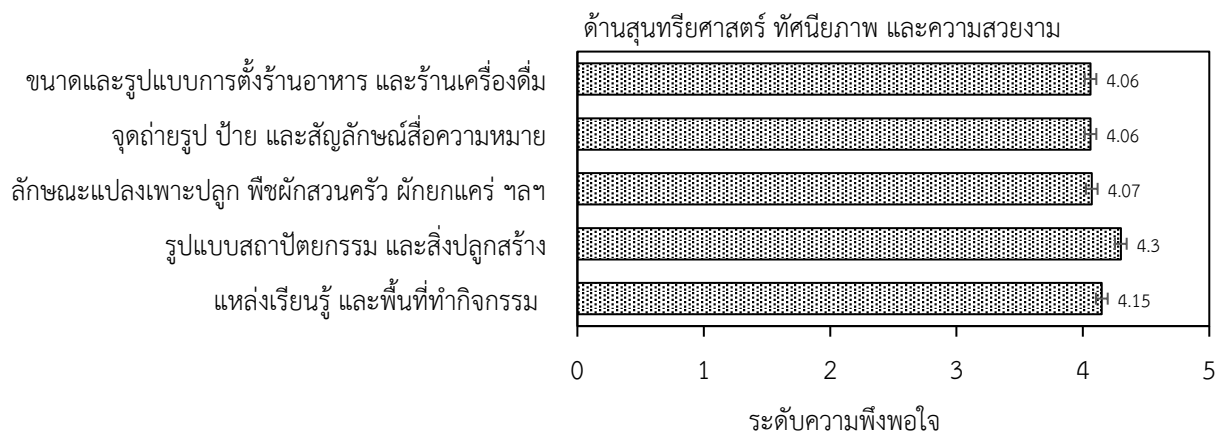
จากการลงพื้นที่สำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้ศึกษาดูงาน และเจ้าหน้าที่ภายในฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริฯ โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 203 ชุด มีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 203 คน ทำการสำรวจความพึงพอใจสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างแต่ละด้าน คือ ด้านทรัพยากร และจุดเด่น ด้านสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบทางกายภาพ ด้านสุนทรียศาสตร์ ทัศนียภาพ และความสวยงาม ด้านกิจกรรมภายในโครงการ และด้านการบริหารจัดการโครงการ เพื่อนำผลความพึงพอใจมาออกแบบสภาพแวดล้อมของฟาร์มตัวอย่าง โดยผลจากการสำรวจความพึงพอใจแต่ละด้าน แสดงดังภาพที่ 4, 5, 6, 7 และ 8

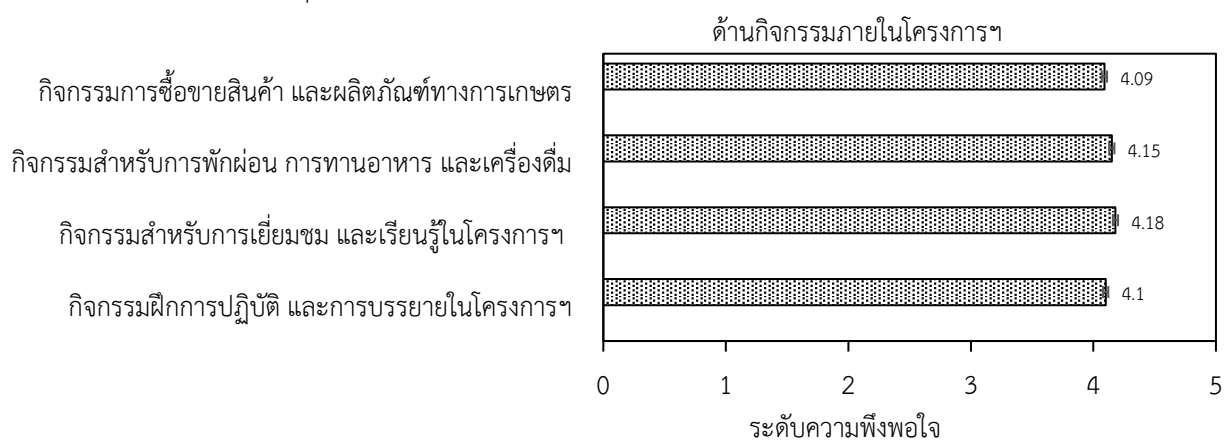
ภาพ 4 ความพึงพอใจด้านทรัพยากร และจุดเด่นโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ

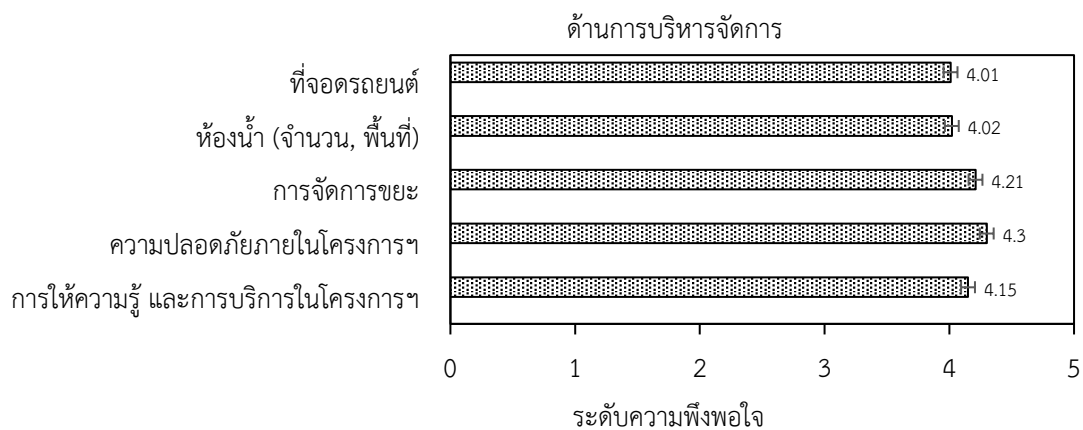
ภาพ 5 ความพึงพอใจด้านสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบทางกายภาพโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ

ภาพ 6 ความพึงพอใจด้านสุนทรียศาสตร์ ทัศนียภาพ และความสวยงามโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ

ภาพ 7 ความพึงพอใจด้านกิจกรรมภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ

ภาพ 8 ความพึงพอใจด้านการบริหารจัดการโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ

จากภาพที่ 4, 5, 6, 7 และ 8 พบว่าความพึงพอใจสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของฟาร์มตัวอย่างในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าในด้าน ด้านทรัพยากร และจุดเด่น ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่มีค่าความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คือ 4.49 ± 0.6 ส่วนด้านสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบทางกายภาพพบว่าแหล่งที่ตั้ง และตำแหน่งของแหล่งเรียนรู้มีค่าความพึงพอใจมากที่สุด คือ 4.38 ± 0.62 ในด้านด้านสุนทรียศาสตร์ ทัศนียภาพ และความสวยงาม พบว่ารูปแบบสถาปัตยกรรม และสิ่งปลูกสร้างมีค่าความพึงพอใจมากที่สุด คือ 4.3 ± 0.7 ด้านกิจกรรมภายใน

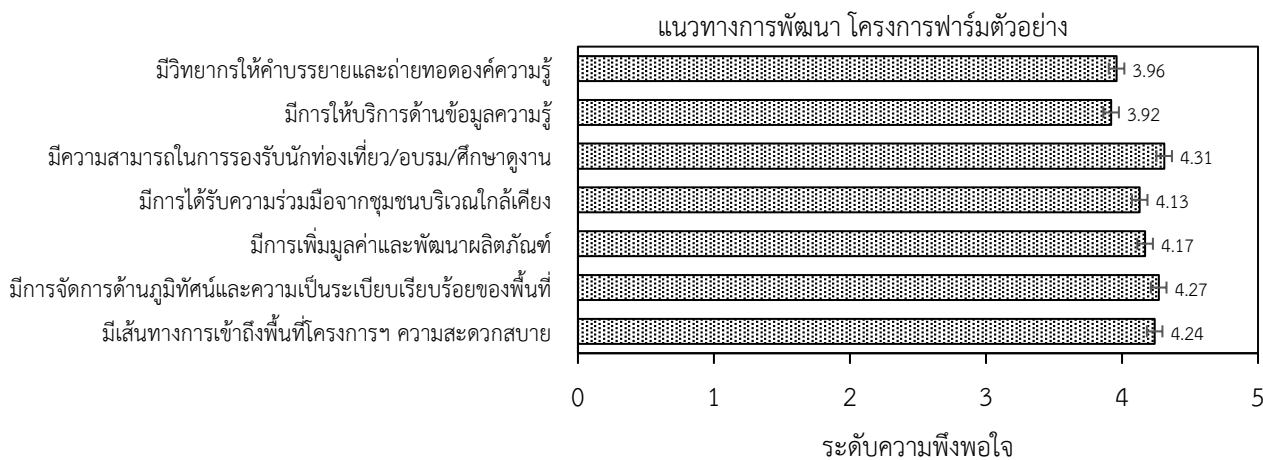
โครงการพบว่า กิจกรรมสำหรับการเยี่ยมชม และการเรียนรู้ในโครงการมีค่าความพึงพอใจมากที่สุด คือ 4.18 ± 0.7 และด้านการบริหารจัดการในโครงการ พบว่าความปลอดภัยภายในฟาร์มตัวอย่างมีค่าความพึงพอใจมากที่สุดคือ 4.30 ± 0.68

จากการสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้ศึกษาดูงาน และเจ้าหน้าที่ภายในฟาร์มตัวอย่างพบว่า นักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ในฟาร์มตัวอย่างมีการตระหนักถึงในเรื่องของธรรมชาติ และความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ แหล่งที่ตั้ง และตำแหน่งของแหล่งเรียนรู้ รูปแบบสถาปัตยกรรม และสิ่งปลูกสร้าง กิจกรรมสำหรับการเยี่ยมชมเรียนรู้ในโครงการ และการจัดการขยะ เป็นหลัก

2. แนวทางการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพฟาร์มตัวอย่างในพระราชดำริเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (New Agro Tourism Icon)

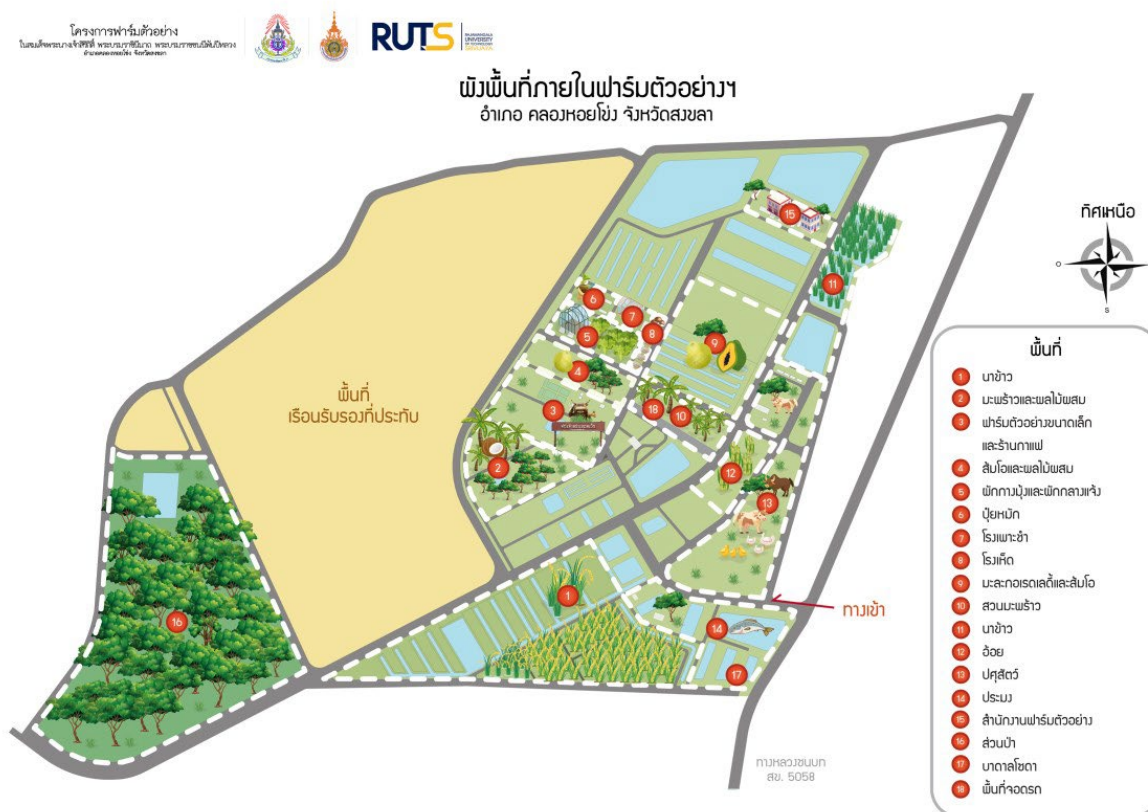
จากผลการสำรวจความต้องการเพื่อเพิ่มศักยภาพรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในโครงการฟาร์มตัวอย่าง ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และออกแบบแนวทางการปรับปรุงบริเวณจุดต่างๆ ดังภาพที่ 9

จากภาพที่ 9 พบว่า ผลการสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มศักยภาพรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในโครงการฟาร์มตัวอย่าง พบว่าความต้องการที่มีค่ามากที่สุดคือ ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว/อบรม/ศึกษาดูงาน ซึ่งต้องการให้ฟาร์มตัวอย่างมีพื้นที่กว้างขวางเพียงพอในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีค่าอยู่ที่ 4.31 ± 0.75 รองลงมา คือการจัดการด้านภูมิทัศน์ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพื้นที่มีค่าอยู่ที่ 4.27 ± 0.68 เส้นทางในการเข้าถึงพื้นที่โครงการฯ และความสะอาดสวยงามมีค่าอยู่ที่ 4.24 ± 0.70 การเพิ่มมูลค่า และพัฒนาผลิตภัณฑ์มีค่าอยู่ที่ 4.17 ± 0.73 การได้รับความร่วมมือจากชุมชนบริเวณใกล้เคียงมีค่าอยู่ที่ 4.13 ± 0.79 มีวิทยากรให้คำบรรยายและถ่ายทอดองค์ความรู้มีค่าอยู่ที่ 3.96 ± 0.87 และการให้บริการด้านข้อมูลความรู้แก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ บอร์ด หรือป้ายสื่อความหมายมีค่าอยู่ที่ 3.92 ± 0.87 ซึ่งอยู่เป็นลำดับสุดท้ายจากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว/อบรม/ศึกษาดูงาน เป็นลำดับแรกที่นักท่องเที่ยว หรือผู้เข้าชมฟาร์มให้ความสำคัญมากที่สุด

ภาพ 9 ความพึงพอใจแนวทางการพัฒนาโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ จังหวัดสงขลา

จากการสำรวจพื้นที่โครงการฟาร์มตัวอย่างพบว่าภายในฟาร์มเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีฟาร์มตัวอย่างขนาดเล็กตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเดินเยี่ยมชมจุดสำคัญต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยว นักเรียน และนักศึกษาที่มาเป็นคณะได้เดินชมภายในฟาร์มให้จบภายในระยะเวลาประมาณ 1- 2 ชั่วโมง โดยจุดเริ่มต้นจะเป็นการเยี่ยมชมโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ (ขนาดเล็ก) ซึ่งจะเป็นจุดเรียนรู้การปลูกข้าว พันธุ์ กข 43 การปลูกเมล่อน พืชผักสวนผสม ผักยกแคร่ การเลี้ยงไก่ไข่ เลี้ยงปลา การเลี้ยงผึ้งโพรง และผึ้งชันโรง เป็นต้น ทั้งนี้พื้นที่ที่สำคัญคือ พื้นที่ส่วนกลางในโครงการ ซึ่งถือเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ของโครงการ ยังมีร้านอาหาร ร้านกาแฟ และร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตร พื้นที่ของฟาร์มตัวอย่างแสดงดังภาพที่ 10

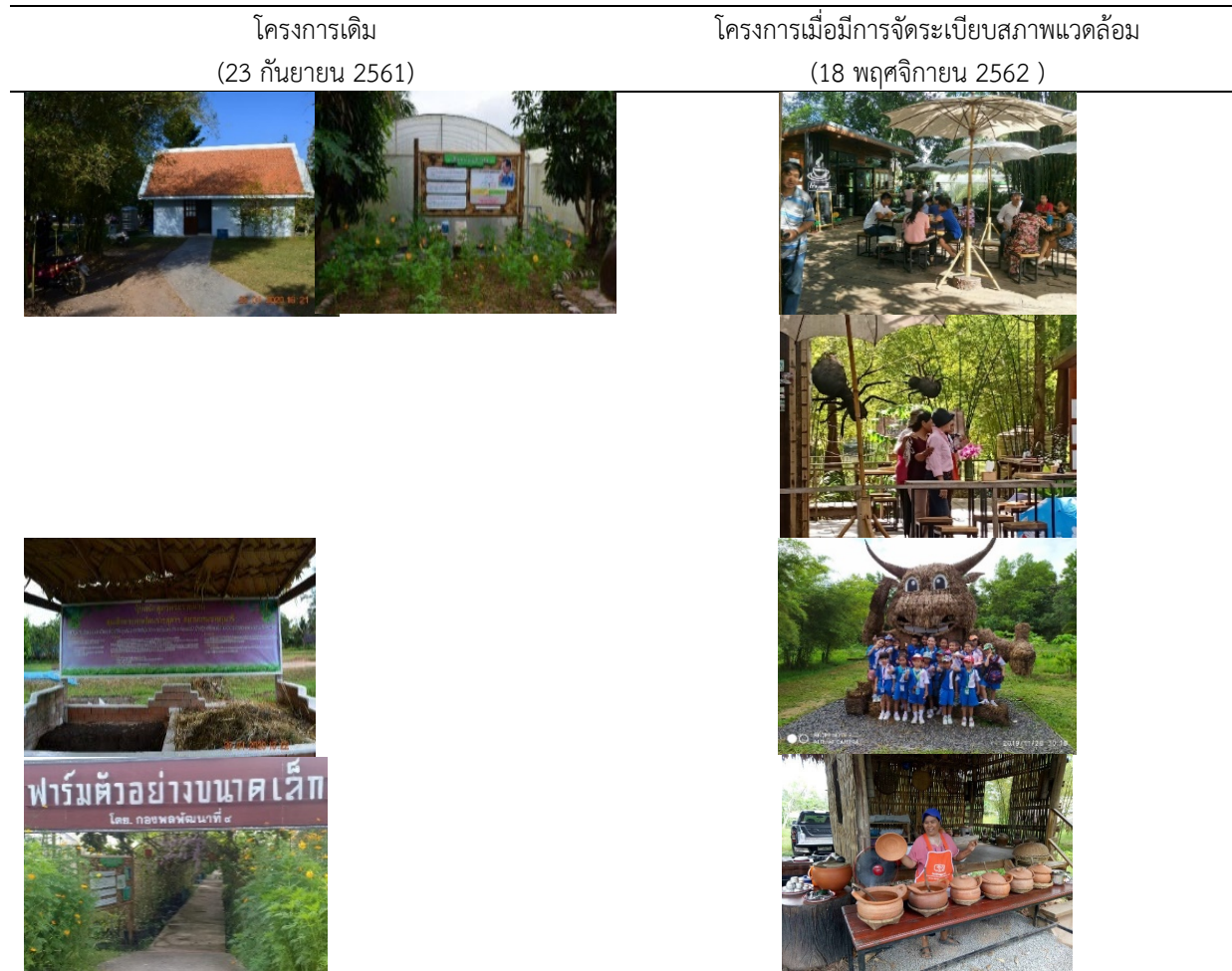

ภาพ 10 แสดงพื้นที่ผังรวมโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ จังหวัดสงขลา

จากการวิจัยพบว่า พื้นที่ในโครงการฟาร์มตัวอย่างมีเนื้อที่ขนาดใหญ่ประมาณ 500 ไร่ ถือเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพ เนื่องจากเป็นแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร ทั้งนี้มีการจัดแบ่งโซนต่าง ๆ ภายในฟาร์มให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ และสามารถใช้ประโยชน์ในพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งนี้มีการจัด ผังรวมกิจกรรมภายในฟาร์มตัวอย่าง มีการออกแบบป้ายบริเวณร้านค้าซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถวางแผนการเดินทางพร้อมบอกตำแหน่งจุดพัก และจุดเรียนรู้ในแต่ละฐานการเรียนรู้ งานวิจัยนี้ได้ออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณหน้าฟาร์มตัวอย่าง ออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณสระน้ำ บริเวณร้านค้า จุดพักผ่อน บริเวณแปลงนาสาธิต และได้ออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ความยาวระยะ 40 เมตร เป็นซุ้มปิดบังเขตอาคารที่ประทับจากไม้ไผ่ และออกแบบเก้าอี้ที่นั่งพักภายในฟาร์ม ดังภาพที่ 11 และ 12 ตามลำดับ

3.3 ศักยภาพของฟาร์มตัวอย่างเมื่อมีการการจัดระเบียบสภาพแวดล้อม

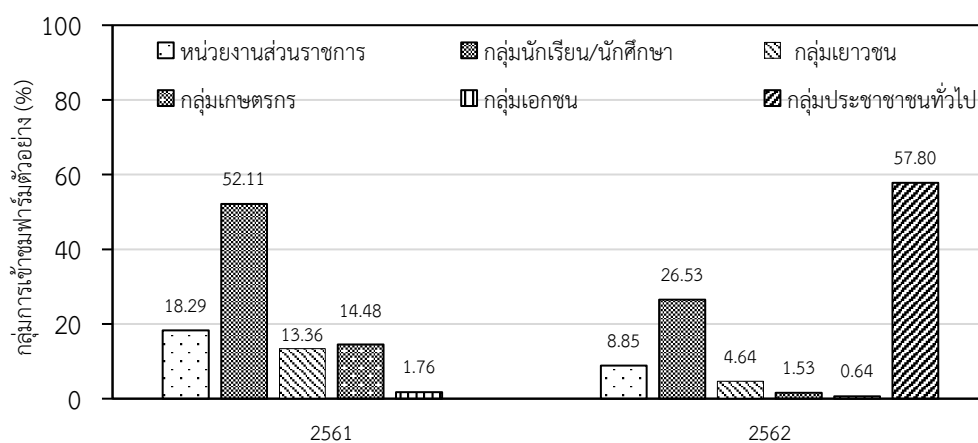
เมื่อได้มีการจัดระเบียบสภาพแวดล้อมภายในฟาร์ม ทำให้เกิดการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ด้านการเกษตร และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในฟาร์มมีกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น ดังภาพที่ 13 และ 14 ส่งผลให้นักท่องเที่ยว และคณะศึกษาดูงานมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะใช้เวลาอยู่ในโครงการฟาร์มประมาณ 1-2 ชั่วโมง สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาพร้อมกับครอบครัว วัตถุประสงค์หลัก คือเข้ามาพักผ่อน และเดินเที่ยวชมฟาร์มตัวอย่าง และบางส่วนมีการซื้อผลผลิตทางการเกษตรภายในฟาร์มตัวอย่างกลับไป

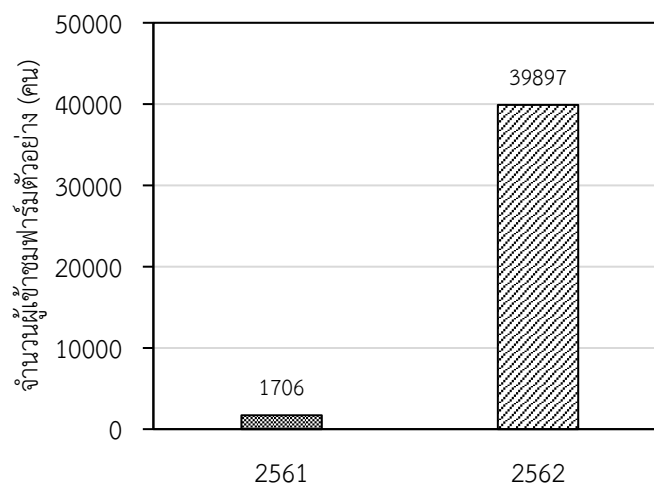
ภาพ 13 แสดงโครงการฟาร์มตัวอย่าง ที่เป็นโครงการเดิม (ซ้าย) และโครงการที่ได้รับการจัดระเบียบสภาพแวดล้อม (ขวา)

ภาพ 14 แสดงการศึกษาดูงานของกลุ่มนักเรียน นักศึกษา และหน่วยงานภายนอก
(4 ธันวาคม 2562)

ภาพ 15 ประเภทของกลุ่มคณะ และข้อมูลสถิติของผู้เข้าเยี่ยมชมฟาร์มตัวอย่างในปี พ.ศ. 2561 และปี พ.ศ. 2562

ภาพ 16 จำนวนผู้เข้าเยี่ยมชมฟาร์มตัวอย่างในปี 2561 และ 2562

จากภาพที่ 15 ประเภทของกลุ่มคณะ และข้อมูลสถิติของผู้เข้าเยี่ยมชมฟาร์มตัวอย่างในปีพ.ศ.2561 (ก่อนปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่) และปี พ.ศ. 2562 (หลังปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่) พบว่าประเภทของคณะศึกษาดูงานประจำปี 2561 มีกลุ่มผู้เข้าศึกษาดูงานตลอดทั้งปีแบ่งเป็นจำนวน 5 กลุ่มได้แก่ หน่วยงานส่วนราชการ (18.29%) กลุ่มนักเรียน/นักศึกษา (52.11%) กลุ่มเยาวชน (13.36%) กลุ่มเกษตรกร (14.48%) และกลุ่มเอกชน (1.76%) และในปี พ.ศ. 2562 (หลังปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่) พบว่าประเภท กลุ่มผู้เข้าศึกษาดูงานมีตลอดทั้งปีเช่นเดียว โดยแบ่งเป็นจำนวน 5 กลุ่มได้แก่ หน่วยงานส่วนราชการ (8.85%) กลุ่มนักเรียน/นักศึกษา (26.23%) กลุ่มเยาวชน (4.64%) กลุ่มเกษตรกร (1.53%) กลุ่มเอกชน (0.64%) และกลุ่มประชาชนทั่วไป (57.80%) ซึ่งเมื่อมีการปรับปรุงพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย ส่งผลให้ประเภทของกลุ่มเข้าชมฟาร์มตัวอย่างเพิ่มมาอีก 1 กลุ่มนั่นคือ กลุ่มประชาชนทั่วไป ส่งผลให้ในปี 2562 มีจำนวนผู้เข้าชมฟาร์มขึ้น โดยมีจำนวนผู้เข้าชมฟาร์มทั้งหมด 39,897 คน เมื่อเทียบกับในปี 2561 มีจำนวนผู้เข้าชมฟาร์มตัวอย่างเพียงแค่ 1,706 คน (ดังภาพที่ 16)

ทั้งนี้เมื่อมีการออกแบบสภาพแวดล้อม ได้มีการนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่เห็นได้อย่างชัดเจน โดยมีการจัดรูปแบบพื้นที่ และสัดส่วนในฟาร์มได้อย่างชัดเจน มีป้ายสัญลักษณ์ สื่อถึงกิจกรรมต่างๆ ผลลัพธ์ของโครงการฟาร์มตัวอย่างเมื่อได้มีจัดระเบียบ หรือออกแบบภูมิทัศน์แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลลัพธ์ของโครงการฟาร์มตัวอย่าง

ลำดับ	รายละเอียดการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อการบูรณาการ และการพัฒนาพื้นที่ (Implementation)	ผลลัพธ์หลังจากการออกแบบสภาพแวดล้อม
1		ร้านโชนคอฟฟี่ และร้านจำหน่ายอาหารในโครงการ เมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จ พบว่ามีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจากเดิม ซึ่งในปี 2562 หลังจากมีการปรับปรุงภูมิทัศน์มีจำนวนผู้เข้าชมทั้งหมด 39,897 คน
2		ป้ายโครงการ และพื้นที่พักผ่อนในโครงการมีการกำหนดพื้นที่สำหรับถ่ายภาพ การติดตั้งป้ายโครงการ และการกำหนดพื้นที่พักผ่อนในโครงการอย่างชัดเจน
3		การพัฒนาพื้นที่จุดถ่ายภาพในโครงการ ในส่วนสนามเด็กเล่น เช่น การสร้างประติมากรรมหุ่นฟางจากฟางข้าว จากการศึกษาวิจัยพบว่า มีกลุ่มนักเรียน และกลุ่มเยาวชนให้ความสนใจในการถ่ายภาพเป็นจำนวนมาก

สรุป

การออกแบบและพัฒนาพื้นที่ฟาร์มตัวอย่างโดยใช้แนวคิดสภาพแวดล้อมสร้างสรรค์ที่อิงบริบทในพื้นที่ เป็นการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างครอบคลุม ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ และแหล่งพักผ่อน เหมาะแก่การพักผ่อนของครอบครัว หรือมาทัศนศึกษาดูงาน นอกจากนี้มีการออกแบบฟาร์มตัวอย่างให้มีความโดดเด่น มีความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ (Landmark) โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ เช่น ฟางข้าว นำมาสร้างสถานที่ในการถ่ายรูปถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมฟาร์มตัวอย่าง ทั้งนี้ยังมีการจำหน่ายสินค้าทางการ

เกษตรถือเป็นแหล่งจ้างงานในท้องถิ่นให้แก่ชุมชน ทำให้เกิดการยกระดับรายได้ คุณภาพชีวิต เกิดแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร ส่งผลให้เกิดพัฒนาอาชีพหลัก และอาชีพเสริม รวมถึงการเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับแหล่งอาหารของคนเมือง เช่น ผักยกแคร่ ล้วนเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้ชุมชน ส่งเสริมพัฒนาอย่างพึ่งพาตัวเอง ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์สภาพป่าไม้ในพื้นที่ให้คงความอุดมสมบูรณ์ และพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต่อไป

ข้อเสนอแนะ/ข้อจำกัด

1. ข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวคือ ควรเพิ่มร้านอาหาร/ร้านค้าชุมชนให้เพียงพอต่อปริมาณนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ หรือช่วงวันหยุดนักขัตฤกษ์ เนื่องจากจะมีประชาชนเข้ามาเยี่ยมชมภายในฟาร์มตัวอย่างเป็นจำนวนมาก
2. การพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวในอนาคต ควรมีการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ และชุมชน โดยมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว มีนโยบายกำหนดงบประมาณ และบุคลากรเพื่อพัฒนาลักษณะทางกายภาพภายในพื้นที่ มีการกำหนดเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และกำหนดแนวทางการบริหารจัดการให้เกิดกลไกการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน
3. การสร้างสรรค์สภาพแวดล้อม หรือการพัฒนาพื้นที่ให้มีความเป็นอัตลักษณ์ ไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชมฟาร์มตัวอย่างมากขึ้น แต่ทั้งนี้ต้องมีการประชาสัมพันธ์ควบคู่ไปด้วย ทั้งจากการประชาสัมพันธ์ภาครัฐและภาคเอกชน

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มวิชาการและมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว. , กองพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. , กรมการท่องเที่ยว. , กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560), **คู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ CREATIVE TOURISM DESTINATION MANAGEMENT.** , กรุงเทพฯ.
- Chandrasekaran. (1993). FOA Preparing Guidelines on Agrotourism. **The Star**, 24 Ogos: 20.
- Davies, W. P., & Turner, J. C. (1993). Farm tourism and recreation in the United Kingdom. **Proceedings of International Conference on Agrotourism Industry.** Kuala Lumpur: Institut Pertanian Malaysia.
- Faisala, F. B., and Latifb, M. N. (2010). Design and Character of Architecture of the Agro-Tourism Site in Indonesia and Malaysia. **Proceedings of International Conference on Social Sciences and Humanities UKM 2012.**
- Hron, J., and Srnc, K. (2008). Agro-Tourism in the context with the rural development. **Czech University of Life Sciences Prague.**
- Noisangiam, N., and Wattanakij, S. (2021). A Study of the Guidelines for Designing the Landscape of Namtok Namkhem in Trang Province for Tourism by Public Participation. **Journal of Architectural/Planning Research and Studies (JARS)**, 18(1), 65-81.
- Yang, Z., Cai, J., & Sliuzas, R. (2010). Agro-tourism enterprises as a form of multi-functional urban agriculture for peri-urban development in China. **Habitat International**, 34(4), 374-385.